

Exploring and Assessing Linguistic Contexts in *The Heart of Darkness* using Bachman's Model of Communication Competences

Ali Sayadani*¹, Yazdan Heydarpour Marand²

Abstract

Current researches on discourse and communication are often based on linguistic and verbal communications. In this regard, the performance of speakers and the way that communication competence is developed among speakers based on discursive context would be significant. The linguistic developments indicate the existence of communications and the ability of human beings in having meaningful relationship using effective methods of interactions. Regarding the development of communication competence, Bachman's approach has been considered and debated as it pays special attention to the organizational and pragmatic competences. Bachman proposed linguistic, discursive, psychological, and contextual criteria as applicable layers of the competences. What makes the debate more important in this study is the capability of assessing the mentioned

Received: 23/01/2022

Accepted: 05/04/2022

* Corresponding Author's E-mail:
a.sayadani@azaruniv.ac.ir

1. Associate Professor, Department of Arabic language and Literature, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

<http://orcid.org/0000-0001-5773-6092>

2. MA of Graduated of Arabic Language Translation, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

<http://orcid.org/0000-0002-1535-2733>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPL. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

aspects in *Heart of Darkness*. At first, different concepts of competence are discussed in detail and then, they were explored and assessed in communication structures of the novel. The novel narrates what happens to the characters, their action and reaction in different social conditions and the way they communicate. Considering the linguistic aspects of the novel and using a descriptive-analytical method, it was tried to present a precise assessment of the mentioned elements in selected samples of the novel. The results show that, generally, since characters tend to social facts, such issues as the tension between the characters in linguistic communications, the occurrence of events in the social and linguistic contexts, and dominant social limitations can be investigated using the elements of Bachman's model of communication competencies.

Keywords: Speech language, Social communications, Bachman's communicative language, ability language skills, Heart of Darkness.

1. Introduction

Given discourse studies, the thing that shows well the role of language in discourse analysis is the kind of linguistic communication and, therefore, the way communication competences are developed. The language as a social phenomenon becomes meaningful through communication between language users in the social context and this true communication is possible through examining the components of communication competence. Bachman, a discourse theorist, considers such issues as strategic, situational, psychological factors among language users effective in establishing a real communication. To him, correct evaluation of these factors in discourse contexts can help determining the type of linguistic communication and the acceptability of communication between language users. The useful thing here would be the contrasting and analyzing the components of Bachman's communication competence in the novel *Heart of the Night*. This novel shows the challenges in discourse and the diversity of verbal

communications between the characters and language users. Discourse processes are formulated here based on different social conditions and situations; therefore, it would be important to assess the linguistic aspects of the discourses using components of Bachman's communication competence.

Research Question(s)

This study tried to answer the following questions:

1. In examining and applying the components of Bachman's communication competence to the novel *Heart of the Night*, to what extent have the characters been able to manifest the features and socio-linguistic rules of society in the context of the novel?
2. Based on the components of Bachman's communication competence, how the verbal effect and role of the language users of the novel have been manifested in the communication context?
3. Which of Bachman's communication competence has the ability to correspond more to the socio-linguistic content of the novel *Heart of the Night*?

2. Literature Review

Few studies have dealt with Bachman's communication competence and assessing its social indicators in the novel *Heart of the Night*. One cannot find any specific study on the using Bachman's communication model on the content of this novel; therefore, this is one of the distinctive issue of this study compared to other researches.

3. Methodology

What here is discussed is the significance of applying and assessing the components of Bachman's communication competence on Najib Mahfouz's novel *Heart of the Night*, since the structure of the novel is based on verbal issues between language users and actors. The verbal issues include a challenging environment that language users show it while communicating according to their socio-linguistic conditions and stats in the prevailing political and social environment. The most

---

important assumption of this study is on the way of applying Bachman's components descriptively and analytically on the content of the novel and the way of discovering communication skills and competences in the verbal discourses between the characters.

4. Results

Examining and measuring the patterns of communication competences of the novel, resulted in the following conclusions.

1. The concept of communicative competence have been changing within the linguistic discourse ad formed based on the situation, context, conditions and relations of language users. This term is called also language skill and language communication ability. The terms are known as knowledge and communication competences. Bachman states that communication competence becomes meaningful when the language users not only should have the needed knowledge for communication, but also the ability and skill of activating it in the communication. The abilities are consisted of different cognitive processes and emotional factors when language is used. In this novel, the most frequent application of the skills belong to the speech and language dimensions. The socio-linguistic context of the novel, the situations, conditions and the type of behavioral and psychological performance of the characters show the application of the competencies.

2- The question of the researchers in examining and assessing the communication and communication factors is that what should be involved in establishing communication between the speaker and the audience, and the answer has to do with language skills. It was said that the competences depend on true understanding and reception of cognitive processes. The processes depend on the communicative components, such as grammatical, linguistic, and psychological factors. True understanding of the factors make appropriate communication

between the speaker and the audience. The issue was investigated in *Heart of the Night*. The verbal communication between the characters of the novel is made based on the mentioned competencies. The verbal effect and role of the language users are clear by the evaluation of the linguistic competencies. The verbal effect and role of the language users are affected by the way the characters interact considering the social conditions.

3. All the discourse expressions were examined based on their socio-linguistic subjectivity and the linguistic indicators. It is noteworthy that all of the expressions have the merit to be assessed based on their components and considering their socio-linguistic conditions, because the structure of the novel is based on the contexts of communication between the speaker and the audience that are communication and language agents. The role of characters of the novel as communication agents was shown more. Every character confront the other one within the framework of the socio-linguistic laws of the society, and this conflict shows the mental and socio-linguistic states of the people and the social context of the novel. The struggle of the characters is influenced by the socio-linguistic conditions of the characters as language users. This issue shows the importance of examining and assessing the competencies of the discourse process.

4. The emotional and psychological factors and issues have affected the linguistic values of the novel *Heart of the Night*. The emotional and psychological issues affect the linguistic and psychological aspects of the discourse process. Therefore, language capacities are determined based on individual verbal and behavioral capabilities and skills in interpersonal interactions. It is noteworthy that the factors and issues have a two-way relationship with linguistic values and social establishments and are affected by them.

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۷، شماره ۱۳، بهار و تابستان ۱۴۰۲، صص ۲۷۹-۲۵۱

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.25886495.1402.7.13.8.1

بررسی و سنجش بافت‌های کلامی در رمان قلب‌اللیل براساس الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن

علی صیادانی*^۱، یزدان حیدرپور مرند^۲

(دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۳ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۱۶)

چکیده

مطالعات گفتمانی و پژوهش‌های ارتباطی حاضر اغلب براساس ارتباطات زبانی و کلامی نمود می‌یابد. در این راستا، نوع عملکرد متکلمان و نیز چگونگی توسعه شایستگی ارتباطی میان آن‌ها بر مبنای بافتار گفتمانی اهمیت پیدا می‌کند. چنین توسعه‌های زبانی دال بر وجود ارتباطات است که به توانایی برقراری ارتباط معنادار در محدوده شیوه‌های مؤثر تعامل اشاره می‌کند. در الگوی توسعه شایستگی ارتباطی، رویکرد باکمن به سبب نگرش خاص وی به شایستگی‌های سازمانی و عمل‌گرایی مورد توجه قرار گرفته است. باکمن به فراخور این شایستگی، معیارهای زبانی، گفتمانی، روان‌شناختی و موقعیتی را به عنوان لایه‌های کاربردی مطرح می‌کند؛ اما آنچه

---

۱. دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران (نویسنده مسئول).

*a.sayadani@azaruniv.ac.ir

<https://orcid.org/0000-0001-5773-6092>

۲. کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

<https://orcid.org/0000-0002-1535-2733>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPL. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

اهمیت این بحث را در مقاله حاضر پررنگ‌تر می‌کند، قابلیت سنجش مؤلفه‌های مزبور در بافت *رمان قلب اللیل* است. در این مقاله، نخست مفاهیم اولیه بحث شایستگی به صورت تخصصی بررسی و سپس این مفاهیم در قالب ساختارهای ارتباطی رمان تحلیل و ارزیابی شده است. رمان حاضر سرگذشت شخصیت‌هایی است که به تناسب شرایط و موقعیت‌های اجتماعی دست به کنش‌ها و عواملی می‌زنند که متأثر از شرایط اجتماعی حاضر در تقابل با یکدیگر به بیان گفتارهای کلامی خاصی می‌پردازند. با در نظر گرفتن این وجوه زبانی رمان، سعی شده است با بهره‌گیری از روش توصیفی - تحلیلی، هریک از مؤلفه‌های مزبور در نمونه‌های منتخب از رمان به طور دقیق ارزیابی شود. طبق یافته‌های پژوهش، این رمان به دلیل گرایش شخصیت‌های داستان به واقعیت‌های اجتماعی، تنش هریک از شخصیت‌ها در کشاکش ارتباطات کلامی و بروز هریک از حوادث در بسترهای اجتماعی و زبانی و نیز محدودیت‌های اجتماعی حاکم، قابلیت واکاوی براساس هریک از مؤلفه‌های شایستگی ارتباطی باکمن را دارد. **واژه‌های کلیدی:** زبان گفتاری، تعاملات اجتماعی، شایستگی ارتباطی باکمن، مهارت‌های زبانی، *رمان قلب اللیل*.

۱. مقدمه

امروزه در میان نظریه‌پردازان و زبان‌شناسان، بحث در خصوص صلاحیت و شایستگی ارتباطی به فراخور توسعه زبانی داغ و پرده‌مانه است. چنین بحثی به سبب فقدان شناخت بافت کامل زبانی در استفاده از زمینه‌های گفتمانی و موقعیت‌های کلامی، اهمیت بررسی توانش ارتباطی زبان را در ساختارهای اجتماعی بازتاب می‌دهد. به‌باور باکمن^۱، نظریه‌پرداز حوزه مطالعات گفتمانی، (۱۹۹۰) توانش ارتباطی «مجموعه‌ای از قواعد است که در دستور زبان ذهنی سخن‌گوی زبان جای دارد و وظیفه زبان‌شناس تصریح، یعنی صوری کردن این قواعد، است. این قواعد تعمیم‌هایی هستند که نشان می‌دهند وقتی شما زبانی را بلدید، چه دانشی دارید» (به نقل از راسخ‌مهند، ۱۳۹۸: ۸۱). به بیان ساده‌تر، توانش ارتباطی «توانایی استفاده از زبان به صورت ارتباطی شامل دو عنصر

دانش زبانی و شایستگی برقراری ارتباط کلامی است که ضمن در نظر گرفتن صلاحیت عاملان زبانی در برقراری ارتباط موفق، محدوده و ظرفیت اجرای آن را در چارچوب قواعد گفتمانی مشخص می‌کند» (Bachman, 1990: 81).

شایستگی‌های ارتباطی «اساساً انبوه‌ای از مؤلفه‌های دانش زبانی خاص است که در برقراری ارتباط از طریق زبان مورد استفاده قرار می‌گیرد» (Ibid: 84). چنین مؤلفه‌هایی عموماً «مجموعه رفتارها یا فعالیت‌های مرتبط، انواع دانش، مهارت‌ها و انگیزه‌هاست که پیش‌نیازهای رفتاری، فنی و انگیزشی برای عملکرد موفقیت‌آمیز در یک نقش یا شغل مشخص است» (مقدم و شجاعی، ۱۳۸۸: ۵۰). مطابق این پیش‌نیازها، شایستگی‌های مزبور براساس موقعیت‌های عاملان زبانی به مؤلفه‌های عمومی مختلفی از جمله زبانی، راهبردی، موقعیتی (اجتماعی) و روان‌شناختی دسته‌بندی می‌شود. اصل مهم از منظر باکمن شاخص‌های اجتماعی و زبانی است؛ زیرا به‌باور او، این شاخصه‌ها برپایه عواملی مانند «موقعیت افراد در مواجهه با یکدیگر و شیوه تعامل و تکلم آن‌ها با یکدیگر استوار است. همچنین مقبولیت زبان از منظر اجتماعی در استفاده افراد از آن نقش اساسی در این شاخصه‌ها ایفا می‌کند» (Fauziati, 2015: 80). شاخص‌های زبانی مؤلفه‌های بخصوصی دارد که در بررسی بافت‌های ارتباطی کلام مؤثر است. این مؤلفه‌ها عبارت است از: «شاخص‌های دستوری، زبان‌شناختی، سازمانی، گفتمانی و غیره» (Tas & Ozlem, 2020: 90) که به‌فراخور قابلیت سنجش در بطن بافت ارتباطی کلام رابطه‌ای دوسویه با شاخص‌های روان‌شناختی دارد. اهمیت این ارتباط دوسویه زمانی آشکار می‌شود که بدانیم این سنجش ضمن بررسی صلاحیت کاربری زبان، در ساختار امور اجتماعی جامعه زبانی قابلیت تطبیق‌پذیری دارد.

یکی از نمونه‌های معتبری که می‌توان چنین شاخص‌ها و صلاحیت‌های ارتباطی را در ساختار کلامی آن ارزیابی کرد، رمان *قلب اللیل* اثر نجیب محفوظ (۱۹۸۸) است. در این رمان، نجیب محفوظ «تصویر زندگی و زوال طبقات اجتماعی قدیمی و تحولات اجتماعی مردم مصر را در نیمه نخست قرن بیستم منعکس می‌کند» (محفوظ، ۱۳۹۱: ۵).

شخصیت‌های رمان به تناسب جایگاه متفاوت اجتماعی خود و اثرگذاری در فرایندهای اجتماعی که نتیجه تعامل و کشمکش‌های شخصیت‌های حاضر با یکدیگر بوده است و نیز عملکرد آن‌ها براساس موقعیت‌های اجتماعی و جایگاه‌های زبانی و گفتمانی‌شان، چالش اساسی را در بررسی محتوای اجتماعی و زبانی رمان ایجاد کرده‌اند. به‌فراخور چنین تغییرها و تعاملات شخصیت‌های رمان، ارزیابی و سنجش عملکردی شخصیت‌های مزبور مطابق شاخص‌های زبانی نام‌برده اهمیت می‌یابد. از آنجا که پژوهش حاضر به‌روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است، با بررسی هریک از شاخص‌های مزبور در فحوای رمان *قلب اللیل*، شایستگی‌های زبانی و اجتماعی شخصیت‌ها متناسب با جایگاه‌های زبانی و اجتماعی‌شان نمود می‌یابد. جامعه آماری پژوهش گزیده‌ای از محتوای رمان *قلب اللیل* است که به‌صورت هدفمند به تعداد سیزده مورد انتخاب شده است. این نمونه‌ها متناسب با بافتار اجتماعی و زبانی‌شان، براساس شاخص‌های زبانی واکاوی و بر این اساس، صلاحیت‌های هرکدام از این گزاره‌ها منطبق با شاخص‌های مذکور سنجیده شده است. پرسش‌های پژوهش عبارت است از:

- در بررسی و تطبیق مؤلفه‌های شایستگی ارتباطی باکمن در رمان *قلب اللیل*، شخصیت‌های رمان تا چه اندازه توانسته‌اند ویژگی‌ها و قوانین زبانی و اجتماعی حاکم بر جامعه را در فحوای رمان بنمایانند؟
- اثر و نقش کلامی عوامل زبانی این رمان براساس مؤلفه‌های شایستگی ارتباطی باکمن در بافت ارتباطی چگونه نمود یافته است؟
- کدام‌یک از شایستگی‌های ارتباطی باکمن قابلیت تطبیق بیشتر در محتوای اجتماعی و زبانی رمان *قلب اللیل* را داشته است؟
- در مطالعه حاضر، با رویکرد شایسته‌محور به صلاحیت‌های ارتباطی رمان مورد بررسی، به این پرسش‌ها پاسخ داده شده است.

۲. پیشینه تحقیق

در باب مبحث الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن و نیز ارزیابی شاخص‌های اجتماعی رمان *قلب اللیل* پژوهش‌های معدودی انجام شده که بیشتر آن‌ها جنبه‌های توصیفی دارد؛ از جمله می‌توان به کتاب باکمن (1990) با عنوان *ملاحظات اساسی در آزمون زبان*^۲ اشاره کرد که در آن، راهکارهای شایستگی ارتباطی و برقراری ارتباط صحیح متناسب با شرایط گفتمانی و اجتماعی متکلمان را بیان کرده است. در این راستا، او به تشریح چارچوب رویکردی خود پرداخته است. باکمن (1996) در کتاب دیگری با نام *سنجش زبان در عمل: طراحی و توسعه سنجش‌های مفید زبان*^۳ بیشتر به نظرات مرتبط با آموزش و آزمایش زبان ارتباطی توجه کرده است. باکمن در این دو کتاب با در نظر گرفتن شیوه‌های نوین مدل‌های ارتباطی که مبتنی بر توانایی‌های زبانی و شناختی آن‌هاست، ضمن بیان مبانی مفهومی آزمون، نواقص و چالش‌های آزمون‌های سنتی را کاویده است.

ایدجرس بولوم (۲۰۰۷) در کتابی با عنوان *اللغه و السلوک اللغویات الأثروبولوجیه* بر الگوها و شیوه‌های توانش ارتباطی زبان تمرکز کرده و با در نظر گرفتن این شیوه‌ها، نظام‌های مقارن با کلام، گفتارهای ویژه، تحلیل کلام و تأثیر زبان در فرهنگ را نشان داده است.

در کتاب چکیده‌مقالات همایش *واکوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان* به کوشش مهین‌ناز میردهقان (۱۳۹۵)، وضعیت گفتمانی در جامعه زبانی یادگیرنده زبان فارسی ترسیم و ارزیابی شده و نیز به منظور آموزش اصولی براساس الگوهای توانش ارتباطی متناسب با فرهنگ مخاطبان زبان، راهکارهای مطلوب عرضه شده است. نویسندگان مقالات این مجموعه با اشاره به الگوهای نوین ارتباطی، همچون الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن، سعی در رفع چالش‌های یادگیری زبان ثانویه داشته‌اند.

آنوشا شهسواری و حمید زاهدی (۱۳۸۸) در مقاله «ارائه مرجعی برای کارکردهای ارتباطی زبان فارسی» راهکارها و مراجعی را برای تدوین مواد آموزشی برای فراگیران زبان ثانویه معرفی و بر کارکردهای اجتماعی زبان در موقعیت‌های مختلف تأکید کرده‌اند. نویسندگان سعی کرده‌اند با به‌کارگیری کارکردهای اجتماعی زبان، نقش‌های گفتمانی متناسب با رویکردهای ارتباطی «هالیدی، باکمن، پالمر و...» برای تهیه مواد آموزشی فراگیران زبان فارسی واکاوی شود.

حامد زندی و شیوا کیوان‌پناه (۱۳۸۷) در پژوهش «بررسی متغیرهای پیش‌بینی‌کننده دانش واژگانی در سطوح مختلف توانش زبانی» به ابعاد مختلف دانش واژگانی و نحوه آزمون آن‌ها اشاره کرده‌اند. در بخشی از این مقاله، نویسندگان وجوه دانش واژگانی را متناسب با الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن سنجیده و قابلیت تطبیق آرای ارتباطی باکمن را در پیش‌بینی دانش کلی واژگانی نشان داده‌اند.

در حوزه ارزیابی فحوای بافت ارتباطی و اجتماعی رمان *قلب اللیل* نیز پژوهش‌های معدودی انجام شده است که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود. محمود الضبع (۲۰۱۶) در مطالعه «الصدقة و الإیدیولوجیا فی نماذج من أدب نجیب محفوظ» به تحلیل توصیفی شرایط اجتماعی و کلامی جامعه مصر پرداخته و آن را در رمان‌های خود به‌ویژه *قلب اللیل* بازتاب داده است. به‌باور نویسنده، شیوه نگارش نجیب محفوظ در رمان *قلب اللیل* متأثر از شرایط اجتماعی جامعه مصر خود بوده که در بافتارهای کلامی و ارتباطی و نیز در ساختارهای عاطفی قهرمانان و عاملان زبانی رمان نمود یافته است.

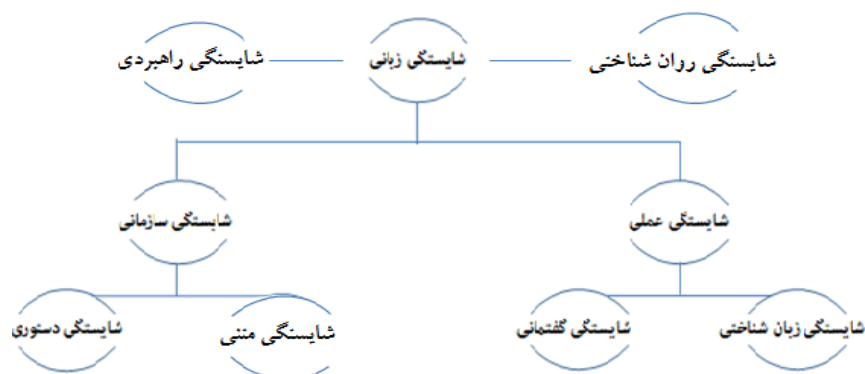
روح‌الله نصیری (۲۰۲۰) در مقاله «دراسة شخصیة جعفر الراوی فی رواية قلب اللیل لنجیب محفوظ فی ضوء نظریات التحلیل النفسی الاجتماعی لکارین هورنی» (۲۰۲۰)، شخصیت یکی از عاملان زبانی مؤثر در رمان *قلب اللیل* ارزیابی شده است. طبق یافته‌های این پژوهش، جامعه و عوامل اجتماعی دخیل در جامعه مصر در زندگی و

توانش‌های ارتباطی شخصیت مورد بررسی تأثیر می‌گذارند که به نحوی در شیوه برخورد و گفتمان آن با مخاطبانش بازتاب می‌یابد.

البته باید یادآور شد که وجه تمایز تحقیق پیش‌رو با سایر پژوهش‌های صورت‌گرفته در این حوزه به سبب سنجش شاخص‌های شایستگی ارتباطی باکمن در محتوای اجتماعی و بافت ارتباطی رمان *قلب اللیل* بوده است که در حوزه خود از پژوهش‌های درخوری خواهد بود.

۳. چارچوب نظری

طی دهه‌های گذشته، دیدگاه‌های متفاوتی درباره ملاک شایستگی و اعتبار سنجش عملکردی زبان میان عاملان زبان بیان شده است. از آنجا که بحث در خصوص مفهوم صلاحیت و عملکرد زبانی است، توجه به ساختارهای زبانی مهم به نظر می‌آید. توسعه این امر منوط به شاخصه‌های خاصی است که صلاحیت در عملکردهای زبانی را نشان دهد. در این راستا، باکمن (1990) برای سنجش عملکرد زبانی عاملان زبان، متناسب با تفاوت‌های عملکردی هر یک از این عاملان، الگویی اثرگذار بر پایه الگوی شایستگی‌های ارتباطی زبانی پایه‌ریزی کرد. در این الگو، «دانستن و به کار بستن با هم تلفیق می‌شود و بر اثر تعامل مؤلفه‌های موجود در این توانایی، مؤلفه‌های اساسی همچون شایستگی‌های زبانی، روان‌شناختی، سازمانی و عملی نمود می‌یابد» (Tas & Ozlem, 2020: 90). هرکدام از این مؤلفه‌ها نیز به دسته‌های متمایز دیگری تقسیم می‌شود که در نمودار نشان داده شده است.

شکل ۱. شایستگی‌های زبانی در الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن

(Bachman, 1990; Tas & Ozlem, 2020: 91)

۱-۳. شایستگی زبانی

از منظر باکمن (1990)، شایستگی زبانی^۴ به موارد مرتبط با دانش زبانی از جمله آواشناسی در گفتمان، کاربردشناسی در متشابهات، زبان‌شناسی و غیره اختصاص دارد. طبق این شایستگی، دانش و عملکرد در حوزه‌های کلی عملی، سازمانی و روان‌شناختی به‌کار گرفته می‌شود. هر یک از این حوزه‌ها خود به استعدادها و صلاحیت‌های محدودتری دسته‌بندی می‌شود. در گام نخست به اجزای شایستگی زبانی اشاره شده است. اجزای این شایستگی زبانی به دو دسته شایستگی عملی و شایستگی سازمانی تقسیم شده است.

۱-۱-۳. شایستگی عملی

شایستگی عملی^۵ مربوط به توانایی عملی عامل زبانی است. در واقع این توانایی مربوط به عملکرد حقیقی عامل زبانی در جریان گفتمان و گفتارهای متقابل است. شایستگی عملی خود بیانگر دو قضیه شایستگی زبان‌شناختی و شایستگی گفتمانی است.

الف. شایستگی زبان‌شناختی:^۶ با بررسی موضوع صلاحیت گفتمانی که استفاده صحیح از کارکردهای زبانی را در جریان گفتمانی می‌طلبد، «توجه به ویژگی‌های زبانی، اجتماعی و فرهنگی بی‌شمار در جریان حاضر، تناسب میان کارکردها و نحوه انجام آن را بازمی‌تاباند» (Bachman, 1990: 94). بنا بر تفسیر حاضر، شایستگی زبان‌شناختی در بستر اجتماعی توانایی کنترل و بازنمود حساسیت چنین کارکردهایی را دارد. در واقع در بحث از این نوع اعتبار، به بررسی میزان حساسیت گویش زبانی و تنوع زبانی، میزان حساسیت به طبیعی بودن ساختار و بومی بودن آن، ارجاعات فرهنگی و ویژگی‌های زبانی پرداخته می‌شود. این شایستگی «به توانایی عامل زبانی در استفاده صحیح از زبان در موقعیت‌های خاص اجتماعی ناظر است» (Fauziati, 2015: 80). شایستگی زبان‌شناختی بر پایه صلاحیت‌های زبانی - اجتماعی مبتنی بر عوامل مختلفی از جمله وضعیت اشخاصی که با یکدیگر صحبت می‌کنند، هدف تعامل و انتظارات عاملان هستند.

ب. شایستگی گفتمانی:^۷ شایستگی گفتمانی در واقع توانایی ویژه گویشور زبانی است. چنین صلاحیتی مستلزم کنترل و مدیریت دانش اجتماعی، فرهنگی و متنی است. این شایستگی به شکلی مؤثر به جنبه‌های کاربردی زبانی یک کلام، یعنی تلفیق مفاهیم زبانی و نحوه کاربست آن با مهارت‌های کلامی، اشاره دارد. توانایی حاضر سه بُعد اساسی در فرایند زبانی را نشان می‌دهد.

بُعد نخست جنبه اجتماعی - فرهنگی است که فراگیرترین بُعد به‌شمار می‌آید. وجه حاضر شامل شناخت انتقادی اهداف و علایق زبانی یک گفتمان و همچنین تمایز قدرت اجتماعی و فرهنگی عاملان گفتمانی در طبقات مختلف اجتماعی و توانایی واکنش به آنهاست. بُعد دوم جنبه عمل‌گرایانه است که شامل توانایی ارتباط با شرکت‌کنندگان گفتمان است که از نظر مقاصد زبانی و ابعاد مکانی و زمانی قابلیت سنجش دارد. بُعد سوم وجه متنی است که دانش مربوط به دریافت چگونگی تشکیل ساختار زبانی گفتمان و چگونگی استفاده از مشخصه‌های ساختار زبانی از

نظر دستوری و واژگانی در برقراری ارتباط صحیح را در بر می‌گیرد (Celce-Murcia, 2007: 46).

با تفاسیر حاضر باید گفت صلاحیت گفتمانی به‌عنوان دانش و مهارت ویژه زبانی بیانگر ویژگی‌های متنی براساس طرح ساختارهای دستوری و استانداردها و ژانرهای مختلف زبانی است.

۳-۱-۲. شایستگی سازمانی^۸

شایستگی سازمانی شامل آن دسته از توانایی‌هایی است که:

در گام نخست به کنترل ساختارهای اصلی یا زبانی کلام برای تولید یا سازمان‌دهی دستوری عبارت‌های کلامی صحیح اشاره می‌کند؛ در گام دوم وظیفه هدایت گویشور کلامی به درک صحیح محتوای کلامی موجود را دارد؛ در گام سوم و مرحله آخر با در نظر گرفتن مراحل اصلی سابق گویشور را به ساخت متن‌های زبانی متناسب با ساخت‌های زبانی مبدأ تشویق می‌کند (Bachman, 1990: 87).

توانایی حاضر دو شکل خاص دستوری و راهبردی دارد.

الف. شایستگی دستوری:^۹ آن دسته از توانایی‌هایی را در بر می‌گیرد که به ظرفیت‌های استفاده از زبان اشاره دارد. این ظرفیت‌ها شامل «توانایی استفاده از دانش‌های نسبی واژگانی، دستوری و واج‌شناسی در فرایند زبانی که گوینده را بر انتخاب واژگان صحیح برای بیان خاص براساس قواعد ویژه‌ای رهنمون می‌سازد» (Ibid: 87). در واقع توصیف واژگان و نحوه استفاده از آن‌ها در فرایند کلامی مبتنی بر دلالت واژگانی، شکل دستوری آن‌ها، ترتیب چینش واژگان در اقوال برای بیان گزاره‌ها و نحوه بیان کلمات و صورت اصوات نمادهای نوشتاری است.

ب. شایستگی راهبردی:^{۱۰} اعتبار راهبردی یا کاربردی به راهبردهای مؤثر در ارتباط زبانی اشاره دارد و به توصیف شرایطی می‌پردازد که تعیین می‌کند کدام گفته‌ها در چه

موقعیت‌هایی موفق‌اند. این موقعیت‌ها به‌حسب وجوه تعاملی و وجوه روانی - زبانی شکل می‌گیرد و تلاشی متقابل میان عاملان زبانی در جهت برقراری ارتباط صحیح است. هدف از این شایستگی این است که عامل زبانی در کارکرد زبان ارتباطی بتواند «از یک سو روابط بین نشانه‌های زبانی و مراجع آن‌ها و از سوی دیگر کاربرانی زبانی و زمینه ارتباط آن‌ها را نشان دهد» (Bachman, 1990: 89) این شایستگی شامل «تفسیر کلامی، بیان غیرمستقیم (تلویح)، تکرار، بیان احساسات و رفتارها، پرهیز از زیاده‌گویی به‌روش اختصار (تقلیل و حذف)، توجه به ساختارها و مضامین، حدس زدن‌ها، تغییر در سبک بیان، اصلاح پیام‌ها و غیره» است (Piggin, 2012: 80). به‌طور کلی شایستگی راهبردی ظرفیت برای اجرای هر یک از دانش‌ها در ارتباطات کلامی و غیرکلامی است.

۲-۳. شایستگی روان‌شناختی

آنچه رویکرد باکمن را از سایر رویکردهای هم‌تراز خود متمایز می‌کند، توجه به شایستگی روان‌شناختی^{۱۱} در توانش‌های ارتباطی است. بررسی و سنجش میزان عملکردهای رفتاری و تلفیق دانش‌ها و مهارت‌ها و فرایندهای ذهنی اثرگذار در اجرای حقیقی توانش‌ها بیانگر شایستگی‌های روان‌شناختی در متن است. چنین شایستگی‌هایی که مبتنی بر الگوهای رفتاری و روانی است، «الگوی قابل اندازه‌گیری از دانش‌ها، مهارت‌ها، توانایی‌ها، رفتارها و سایر ویژگی‌های فرد به‌شمار می‌آید؛ و با توجه به این اصل که عامل زبانی برای انجام نقش‌های کاربردی نیاز به موفقیت دارد، باید براساس همان اصول شایستگی عمل نماید» (Von Treuer & Reynolds, 2017: 2) بر این اساس، باید گفت چون «زبان دارای ماهیتی اجتماعی است، ملاک‌های جمعی باید در کاربرد مفاهیم روان‌شناختی لحاظ شود» (Potter & Wetherell, 1998: 186). درواقع هدف از مدل‌سازی شایستگی روانی، توصیف ویژگی‌های لازم برای عملکرد مؤثر و پذیرش نقش موفق بوده است.

۴. بحث و بررسی

۴-۱. خلاصه رمان قلب اللیل

رمان قلب اللیل روایت شخصی به نام «جعفر راوی» است که قهرمان داستان و شخصیت اصلی است و پدیده‌ها و حوادث اجتماعی پیرامون او شکل می‌گیرد. روایت داستان از زبان نویسنده به صورت اول شخص روایت می‌شود. جعفر راوی نماد فردی است که از موقعیت‌های اجتماعی موجود احساس نارضایتی می‌کند و در این گیرودار، ناخشنودی‌اش را در چارچوب‌های زبانی و کلامی از دیگر شخصیت‌های رمان نشان می‌دهد. یکی از این شخصیت‌ها مادرش است که در کودکی آموزه‌های اخلاقی و دینی را آمیخته با اوهام به او می‌آموزد. بعد از مرگ مادر، جعفر راوی نزد پدر بزرگش می‌رود تا با او زندگی کند. به گفته نجیب محفوظ، پدر بزرگ شخصیتی متدین است که به دین و سیاست توجهی ویژه دارد. به همین جهت سعی می‌کند نوه‌اش را با آموزه‌های دینی و سیاسی آشنا کند. بدین منظور، او را به دانشگاه الازهر می‌فرستد. در این کشاکش است که جعفر راوی با زنی به نام «مروانه» آشنا می‌شود و به او دل می‌بازد. اما با مخالفت شدید پدر بزرگش روبه‌رو می‌شود. جعفر راوی برای به دست آوردن مروانه، قصر را ترک می‌کند و این کار موجب تباهی جعفر می‌شود. بعد از بیداری از عشق ناپاک مروانه، جعفر به او احساس تنفر و دل‌زدگی می‌کند. این احساس درونی از نظر اخلاقی و اجتماعی تحول بزرگی را در رفتار و منش قهرمان داستان ایجاد می‌کند. دوگانگی دل‌باختگی و دل‌زدگی او را به عشق زنی پاک و متدین به نام «هدی صدیق» گرفتار می‌کند. هدی صدیق به جعفر دل می‌بندد و سعی می‌کند او را با دنیای متمدن همراه با تحصیل و کار آشنا سازد. تشویق جعفر به درست زندگی کردن از سوی هدی صدیق موجب می‌شود قهرمان داستان زندگی آرامی را تجربه کند؛ اما این آرامش چندان طول نمی‌کشد و با بالا گرفتن بحث‌های سیاسی و تحولات اجتماعی در جامعه، او نیز درگیر حوادث این‌چنینی می‌شود. «محمد شکرون» دوست جعفر راوی و

شخصیت دیگر داستان عامل اصلی درگیری جعفر با حوادث مزبور است. شکرون با رفتاری مزورانه جعفر را به هدی صدیق و استادش «سعد کبیر» بدگمان می‌کند و موجب می‌شود جعفر به مخالفت با آرای سیاسی استادش بپردازد. کشمکش و درگیری میان جعفر راوی و استادش در نهایت منجر به قتل سعد کبیر می‌شود. جعفر راوی به زندان می‌افتد و زمانی که از زندان بیرون می‌آید، می‌بیند که روزگار همه‌چیز را تغییر داده و هیچ خبری از اعقابش نیست و از ارث پدری محروم شده است.

۲-۴. واکاوی محورهای شایستگی بافت‌های ارتباطی در رمان *قلب‌اللیل*

آن‌گونه که در چارچوب نظری بحث شد، محورهای اساسی الگوی شایستگی‌های ارتباطی باکمن در بافت‌های گفتمانی به دو اصل شایستگی زبانی و روان‌شناختی تقسیم می‌شود که با یکدیگر ارتباطی تنگاتنگ دارد. شایستگی زبانی در تبیین بافت‌های ارتباطی نقش اساسی دارد؛ زیرا رویدادهای گفتاری و عوامل زبان‌شناختی در این اعتبار سنجیده می‌شود و به موازات آن شایستگی روان‌شناختی نمود می‌یابد.

۱-۲-۴. شایستگی زبانی

از منظر باکمن، این نوع شایستگی نخستین بُعد اعتبارسنجی بافت ارتباطی کلام است. در این اعتبار، به دو جنبه کلی عملی و سازمانی توجه شده است. در شایستگی عملی، به ابعاد زبان‌شناختی و گفتمانی، و در شایستگی سازمانی، به ابعاد دستوری و راهبردی توجه می‌شود.

۱-۱-۲-۴. شایستگی عملی

آن‌گونه که پیش‌تر اشاره شد، شایستگی عملی به عملکرد حقیقی عامل زبانی در ارتباطات کارکردی و تعاملات اجتماعی او در جریان گفتمانی ناظر است. در این بُعد جنبه‌های تجربی و عمل‌گرایانه عامل زبانی در جریان یادگیری متقابل وی توجه

می‌شود. شایستگی عملی خود بیانگر دو قضیه شایستگی زبان‌شناختی و شایستگی گفتمانی است.

الف. شایستگی زبان‌شناختی: این اعتبار جزء زیرمجموعه‌های اصلی شایستگی عملی شناخته می‌شود. در این بحث، آنچه اهمیت یافته، «نقش زبان در جامعه زبانی کلام است؛ جایی که جزئیات ویژگی‌های آن در تعاملات اجتماعی میان عاملان کلام یافت می‌شود» (بولوم، ۲۰۰۷: ۶۶۱). به همین دلیل در این اعتبار، به بررسی انواع بافت‌های کلامی، واژگان، ارجاعات خاص فرهنگی و میزان بومی بودن کلام و نیز ویژگی‌های خاص زبانی پرداخته شده است.

«موقفه یوم الاحتفال بالمحمل ورا نفاذة تطل علی مرجوش و أنا ممتط قفاه و أنظر من فوق منکبة إلی الجموع» (محفوظ، ۱۹۸۸: ۱۳)؛ «جز روز جشن که من گردنم را دراز کرده بودم و از بالای شانه‌اش از پنجره‌ای که به مرجوش مشرف بود جمعیت را نگاه می‌کردم»^{۱۲} (محفوظ، ۱۳۹۱: ۱۶).

تقریباً در هر زبانی، شاهد کاربست اصطلاحات ویژه‌ای هستیم که متناسب با شرایط و جایگاه کاربران زبانی در موقعیت‌های کلامی و گروه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی صورت می‌پذیرد. «گونه‌های زبانی مختلف با قراردادهای زبانی گوناگونی قابلیت سنجش دارند که بررسی ویژگی بافتی زبان از جمله آن قراردادهاست. این بررسی بخش مهمی از صلاحیت‌های زبان‌شناختی را شامل می‌شود» (Bachman, 1990: 95). در گفتمان حاضر، شاهد کاربست اصطلاح زبانی ویژه «مرجوش» از سوی راوی داستان هستیم. به‌باور باکمن، در برخورد با چنین واژگان خاصی باید «آن‌ها را در گروه‌های متقارن فرهنگی مخصوص خود به‌کار گرفت تا بتوان با استفاده از منابع و بن‌مایه‌های ارتباطی فرهنگ خود، مفهوم و معنای آن واژه مخصوص را نمایان ساخت» (أمطوش، ۲۰۱۳: ۸۰). در گفتار حاضر، بافت زبانی عبارت متناسب با موقعیت زبانی قهرمان داستان ابهام‌زدایی و برابری می‌شود که همان به‌تصویر کشیدن موقعیت قهرمان داستان

در قهوه‌خانه و توصیف عبارت مرجوش از سوی جعفر راوی است. این اصطلاح در هم‌آیی با فضای قهوه‌خانه نشان می‌دهد مرجوش جایگاه یا مکانی خاص بوده که گوینده از آن یاد کرده است.

«أنتك حفيد الشيخ الكبير و علی من كان غنيا مثلك أن يشتري لنا الملبن الأحمر و السوييا» (محموظ، ۱۹۸۸: ۴۶)؛ «تو نوۀ شیخ بزرگ هستی و ثروتمندی. کسی مثل تو باید برای ما راحت‌الحلقوم و سویییا بخرد» (محموظ، ۱۳۹۱: ۴۰).

وجه دیگر بررسی شایستگی‌های زبان‌شناختی بررسی واژگان بومی و ارجاعات فرهنگی کلام است که متأثر از عوامل زبانی و اجتماعی برابریابی می‌شود. «بازبینی واژگان و ارجاعات فرهنگی با معانی مشخص می‌تواند بخشی از صلاحیت زبان‌شناختی واژگان را شامل شود» (Bachman, 1990: 97). به همین سبب بررسی واژگان بومی و ارجاعات فرهنگی کلام متناسب با بافت‌های زبانی گفتمان عملاً به زمینه‌های اجتماعی آن بستگی دارد. در گفتمان حاضر، با در نظر گرفتن بافت زبانی گفتار درمی‌یابیم که عامل زبانی جعفر راوی در تعامل با شخصیت دیگر داستان «بهجت»، از دو اصطلاح زبان بومی «الملبن الأحمر و السویییا» استفاده کرده است. این دو اصطلاح زبانی بومی که به نوعی غذا و نوشیدنی اشاره می‌کند، بخشی از لایه‌های فرهنگی است که قابلیت سنجش در اعتبارهای زبان‌شناختی را دارد و آن به سبب مناسبت زمینه‌های اجتماعی آن اصطلاحات در ارجاعات فرهنگی آن‌هاست. «تطبیق لایه‌های فرهنگی با در نظر گرفتن زمینه‌های اجتماعی اصطلاحات بومی به دریافت و درک واقعی از مفهوم آن اصطلاح در بازگردان ترجمانی مخاطبان زبان مقصد منجر می‌شود» (الأمین النعیم، ۲۰۱۳: ۱۰). به همین مضمون، اصطلاح فرهنگی «الملبن الأحمر» به عنوان نوعی شیرینی و اصطلاح «السویییا» به عنوان نوعی نوشیدنی با توجه به تطبیق فرهنگی و به فراخور بازتاب آن در زبان مقصد «راحت‌الحلقوم و سویییا» تعبیر شده است.

ب. شایستگی گفتمانی: شایستگی گفتمانی رسته دیگر از شایستگی زبانی به‌شمار می‌آید. در چارچوب شایستگی گفتمانی، «زبان فرایندی است که کسی عهده‌دار تولید آن می‌شود و به همین دلیل، ارتباط زبانی نتیجه یک فرایند گفتمانی است» (شعیری و ترابی، ۱۳۹۱: ۲۶). در اعتبار گفتمانی باکمن، با سه بُعد اساسی گفتار سروکار داریم: بُعد نخست و اصلی‌ترین گام، بُعد انتقادی اهداف و بررسی و بازتاب تمایز قدرت اجتماعی و فرهنگی گروه‌های زبانی در طبقات مختلف اجتماعی است؛ بُعد دوم بررسی ابعاد مکانی و زمانی گفتمان‌ها در جریان گفتارهای کلامی عاملان زبانی است؛ بُعد سوم جنبه متنی کلام است که در بطن دو بُعد دیگر سنجیده می‌شود.

«فهقه ساخرأ کاشفاً عن أسنان مشرمة سواد، ثم قال: صدقني، سأكافح، لقد حملت حياة لا يُقدّم على حملها الجن، فلتكن معركة، لن أكف عن القتال حتى أنال حقي الكامل من تركة جدّي اللعين» (محموظ، ۱۹۸۸: ۶)؛ «با تمسخر خندید و دندان‌های باقی‌مانده سیاهش دیده شد، سپس گفت: باور کن، مبارزه می‌کنم، زندگی منو به چیزهایی واداشت که شیطان هم انجام نمی‌داد. از مبارزه دست نمی‌کشم تا حقوق کامل خودمو از میراث پدربزرگ ملعونم بگیرم!» (محموظ، ۱۳۹۱: ۱۰).

در بررسی گفتمان حاضر از منظر بُعد متنی، فحوای باطنی کلام نشان از انتقاد و اعتراض از وضع موجود و به تبع آن بازتاب وجود قدرت‌های اجتماعی حاکم در ایجاد چنین شرایطی دارد که قهرمان داستان، جعفر راوی، در فرایند گفتمانی خود در قبال شخصیت دیگر داستان آن را بازمی‌تاباند. «بررسی چارچوب‌های گفتمانی کلام در بستر بسط‌های انتقادی موجب بازتاب قدرت‌نمایی‌های اجتماعی و فرهنگی می‌شود. همچنین روشن شدن صریح ابعاد انتقادی کلام، ویژگی‌هایی را که معمولاً با سبک‌های ارتباطی زبان مرتبط است، به‌خوبی نشان می‌دهد» (Bachman, 1990: 85). این خود بیانگر بخش مهمی از اعتبارهای گفتمانی کلام است که با بررسی شرایط زبانی حاکم بر متن حاضر بازتاب می‌یابد.

«کیف هانَ علیک یا جدی أن تطردَ أبی لزواجه منَ امرأةَ عامة الشعب؟ ... إنک رجلٌ مؤمنٌ صافیُ الروح نبیلُ الخلقِ فکیف هانَ ذلکَ علیک؟ و کانَ واضحاً أنه لم یُرحب بالسؤالِ و لکنه أجبانی قائلاً: إنک مُخطئٌ فی تصوُّرک» (محفوظ، ۱۹۸۸: ۳۸)؛ «پدربزرگ، چطور دلت آمد که پدرم را به‌خاطر عروسی با زنی از طبقه پایین بیرون کنی؟ ... تو مرد پرهیزکار، پاک‌طینت و خوش‌خلق هستی، چطور دلت آمد؟ معلوم بود که خوشش نیامد ولی جواب داد: صورت خطاست» (محفوظ، ۱۳۹۱: ۳۴).

بعد متنی گفتمان حاضر حکایت از انتقاد و تنش کلامی میان تقابل‌های گفتمانی دارد. این برداشت ناشی از فرایند گفتمانی میان عاملان زبانی است؛ بدین صورت که پدربزرگ به‌عنوان شخصیت فرعی روایت به‌دلیل طبقه اجتماعی فرودست عروس خود، پسرش را از ارث محروم کرده و او را از خانواده خود که جزو طبقات اجتماعی فرادست جامعه است، رانده است. انتقاد و اعتراض نوه او جعفر راوی به‌عنوان شخصیت اصلی روایت به وضع حاضر در فرایند گفتمانی، به تنش کلامی میان دو شخصیت حاضر انجامیده است. درواقع این انتقاد و اعتراض «میزان سطح ارتباطی و گفتمانی شخصیت را نسبت به جامعه و طبقات اجتماعی بیان می‌کند که اختلاف در شرایط اجتماعی و فرهنگی به تنش میان شخصیت‌ها منجر شده است» (برکات: ۲۰۰۶: ۱۱۶). این بررسی، سنجش صلاحیت‌های گفتمانی را در فحوای رمان اعتبار می‌بخشد.

۲-۱-۲-۴. شایستگی سازمانی

باکمن جامعه زبانی هر فرهنگ را سازمانی منظم در نظر می‌گیرد که رعایت این اصل، خود برخاسته از کنترل ساختارهای اصلی یا زبانی موجود در گفتمان است. این ساختارها براساس دلالت‌های دستوری و واژگانی کلام و نیز نحوه کاربست واژگان در چارچوب فرایندهای گفتمانی شکل می‌گیرد. این مسئله بیانگر کارکرد صلاحیت‌های سازمانی در بستر فرایندهای گفتمانی است. اعتبار سازمانی بر مبنای این فرایندها و

قواعد زبانی، به دو گروه دستوری و راهبردی تقسیم می‌شود که تبیین هر کدام از این گروه‌ها نقش جامعه زبانی را به‌عنوان سازمان منظم به‌صورت حقیقی نمایان می‌کند.

الف. شایستگی دستوری: اعتبار دستوری وجه نخست از شایستگی سازمانی است. زبان‌شناس اگر بخواهد در این باب صحبت کند، «باید به مفهوم طبقه‌بندی‌های خاص جامعه زبانی، تلفظ‌های جاری ویژه در جامعه زبانی توجه نموده و نیز روابط این عناصر خاص واژگانی را به‌واسطه عناصر دستوری زبانی تجزیه و تحلیل کند» (بحیری، ۲۰۱۱: ۶۷). هدف از بررسی این اعتبار تحلیل جنبه‌های قاعده‌مند و محور بودن لغات و واژگان خاص برای دریافت و درک حقیقی مفهوم کلام و نیز معانی گزاره‌ای منطبق بر تصویر ذهنی موجود در بطن کلام است.

«لی أكثر من صدیق بين المحامين الشرعيين و ممكن أن أدبر لقاء بينك و بين أحدهم، ولكن لاتضيع وقتك جرياً وراء أمل لايمكن أن يتحقق» (محموظ، ۱۹۸۸: ۵-۶)؛ «بین وکیل‌ها دوستانی دارم، می‌توانم ترتیبی بدهم که یکی از آن‌ها را ببینی ولی وقت خود را به‌خاطر آرزوی محالی هدر نده» (محموظ، ۱۳۹۱: ۹).

در بررسی گفتمان حاضر، وجه اصلی ارزیابی درباره نحوه بیان و انتقال عبارت «لكن لاتضيع وقتك جرياً وراء أمل لايمكن أن يتحقق» براساس کنترل ساختارهای زبانی و دستوری است و هدف از آن نشان دادن معانی حقیقی گزاره‌ای و به‌فراخور آن آشکار کردن تصویر ذهنی موجود در بطن کلام است. با بررسی بیشتر عبارت زبانی مذکور درمی‌یابیم که به‌تناسب دلالت واژگانی «محال بودن امر» از وجه لفظی و سطحی عبارت، یعنی انتقال معنایی به‌صورت جمله فعلیه، صرف‌نظر شده و یک گام به‌سوی وجه معنایی «انتقال معنایی به‌صورت جمله اسمیه» فراتر رفته شده است. درواقع با رعایت و کنترل ساختار دستوری زبان به‌گونه‌ای که به مفهوم عبارت آسیب نرساند و نیز با رعایت ترتیب چینش واژگان در بستر گفتمان، ضمن روشن کردن اصل معانی

گزاره‌ای عبارت، صلاحیت بررسی اعتبارهای دستوری را در این فرایند زبانی نشان داده است.

«و هنا فقهه عالیاً بصوت أزعج النائمين و الهائمين فی الحارة التاریخیة» (محموظ، ۱۹۸۸: ۱۲۶)؛ «در اینجا با صدای بلند طوری قهقهه سر داد که تمام دل‌باختگان و خفتگان یک محله تاریخی را ناراحت کرد» (محموظ، ۱۳۹۱: ۱۰۱).

بررسی ساختار زبانی «فقهه عالیاً بصوت أزعج» نشان از نوع و نحوه بیان کلمات و صورت اصوات دارد. این مسئله دو حالت معنایی منطبق بر ساختار زبانی را ایجاد می‌کند. نخست اینکه با رعایت ساختارهای دستوری «رعایت جایگاه عبارت عالیاً به‌عنوان حال و عبارت بصوت أزعج به‌عنوان ترکیب وصفی» و در نظر گرفتن عناصر خاص واژگانی به‌واسطه عناصر دستوری به توصیف واژگانی و تصریح معانی گزاره‌ای موجود در بطن عبارت زبانی پرداخته شده است؛ یعنی با رعایت ساختارهای دستوری، شرایط گفتمانی و حالت‌های زبانی حاکم بر «جعفر راوی» و «هدی» نشان داده شده است. از سوی دیگر رعایت شکل صحیح دستوری واژگان، اثر و نقش کلامی^{۱۳} موجود در ساختار زبانی عبارت مزبور را نشان می‌دهد؛ بدین صورت که جعفر راوی، به‌عنوان شخصیت سیاسی، از پذیرش حرف هدی در کنار گذاشتن سیاست امتناع می‌کند؛ و بی‌علاقگی خود را به پیشنهاد هدی با بیان حالت زبانی «فقهه عالیاً بصوت أزعج» نشان می‌دهد. باید گفت که چنین اثر و نقش کلامی «فقط از طریق بررسی نقش زبان در ساختارهای زبانی جامعه خاص زبانی کلام مطابق با روابط عناصر خاص واژگانی به‌واسطه عناصر دستوری آشکار می‌گردد» (الخلیفه، ۲۰۰۷: ۱۸۳). این مسئله اهمیت و شایستگی اعتبارهای دستوری را در بررسی فرایندهای گفتمانی نشان می‌دهد.

ب. **شایستگی راهبردی:** به‌باور باکمن، این اصل از مبادی مهم شایستگی سازمانی است؛ زیرا هر سازمان اجتماعی متأثر از راهبردهای عاملان آن شکل می‌گیرد. «باکمن از این شایستگی با عنوان استراتژی کاربردی و راهبردهای ارتباط مؤثر نیز یاد کرده است»

(Fauziati, 2015: 80). اساساً دو رویکرد برای تعریف راهبردهای ارتباطی وجود دارد: وجه تعاملی و وجه روانی - زبانی. در این دو وجه، «راهبرد ارتباطی تلاش متقابل برای برقراری ارتباط صحیح است» (Bachman, 1990: 99). این ارتباط بر مبنای تمایلات، تعصبات، تجارب و ارزش‌ها صورت می‌گیرد. تمام این کنش‌ها در گفتار با بیان‌های غیرمستقیم (تلویح)، تکرار، حدس زدن‌ها، تغییر در سبک بیان، پرهیز از زیاده‌گویی («اختصار» به روش تقلیل و حذف در ساختار زبانی واژگان نمود می‌یابد.

«وَ كُنْتُ قَدْ انْقَطَعْتُ عَنِ الْحَيِّ الْعَتِيقِ مِنْذُ عَهْدٍ بَعِيدٍ فَلَمْ أَعْرِفْ أَنَّ الْبَيْتَ تَحَوَّلَ إِلَى الْخِرَابَةِ» (محموظ، ۱۹۸۸: ۴۵)؛ «مدت زیادی به آن محله نرفته بودم و نمی‌دانستم که خانه به خرابه تبدیل شده است» (محموظ، ۱۳۹۱: ۱۲).

در بررسی عبارت حاضر، عبارت زبانی «وَ كُنْتُ قَدْ انْقَطَعْتُ» به صورت غیرمستقیم بیان شده است. در این روش، عناصری که در متن اصلی تصریح شده، در انتقال مفهوم اصلی به صورت تلویحی بیان شده است؛ بدین صورت که از فرایند لفظ به لفظ فراتر رفته و از راهبرد تلویحی برای انتقال اصل معنای گزاره‌ای استفاده شده است. همچنین در عبارت زبانی «الْحَيِّ الْعَتِيقِ»، به سبب انتقال اصل معنای گزاره‌ای، صرفاً راهبرد حذف به کار رفته است. کاربست دو راهبرد بیان غیرمستقیم (تلویح) و پرهیز از زیاده‌گویی (حذف) در جریان گفتمانی، اعتبار شایستگی راهبردی را در این جریان نشان می‌دهد و هدف از آن تلاش برای برقراری ارتباط مستقیم و نیل به اصل هدف گفتمانی است.

«أُتَعْنَى مَا تَقُولُ؟ رَغْمَ ذَلِكَ فَإِنِّي وَحِيدٌ» (محموظ، ۱۹۸۸: ۹)؛ «منظورت چی‌یه؟ با تمام این‌ها من تنهای تنهایم» (محموظ، ۱۳۹۱: ۱۲).

در عبارت زبانی «أُتَعْنَى مَا تَقُولُ» با کاربست راهبرد تقلیل و تغییر در سبک بیان می‌توان معنای صریح گزاره‌ای آن را مشخص کرد. در این عبارت نیز، به مثابه گفتمان پیشین، کاربست دو راهبرد تقلیل و تغییر در سبک بیان ضمن نشان دادن ارزش اعتبار

راهبردی در جریان گفتمانی، معنای گزاره‌ای گفتمان و هدف گفتمانی را مشخص می‌کند.

«و حتی بعد لحظة تجهمة المخيفة حدثت في قوله ما مضى قد مضى ألما أثارته الذكري و ندما يصر على مطاردة» (محفوظ، ۱۹۸۸: ۴۵)؛ «حتی بعد از اخم و تخم کردن ترسناکش که گفت: گذشته، گذشته است، دردی را که از یادآوری خاطره تلخی او را به هیجان درمی‌آورد و پشیمانی ناشی از آن که با اصرار تعقیبش می‌کرد را، حدس زد» (محفوظ، ۱۳۹۱: ۳۸).

گفته‌پرداز در بافت ارتباطی حاضر، به جهت تجارب گذشته با بیان عبارت «ما مضی قد مضی» از راهبرد تکرار و تغییر در سبک بیان استفاده می‌کند. کاربست این دو راهبرد در فرایند گفتمانی تأثیر بلاغی گفته را افزایش می‌دهد و به‌فراخور این تأثیر، معنای حقیقی گزاره‌ای گفتار مشخص می‌شود. کاربرد دو راهبرد تکرار و تغییر در سبک بیان در گفتمان حاضر نشان از ارزش صلاحیت راهبردی در فرایند گفتمانی دارد. به‌طور کلی باید گفت شایستگی راهبردی در فرایند گفتمانی تأثیر بلاغی گفتار را در وجه تعاملی گفتار افزایش می‌دهد.

۲-۲-۴. شایستگی روان‌شناختی

بحث دیگر در اعتبارسنجی کلامی از منظر باکمن، شایستگی روان‌شناختی است. این اعتبار به گرایش‌های عملکردی اشاره دارد که مربوط به اندیشه‌ها، هویت و تجربه افراد است. هدف از آن «فراهم کردن زمینه برای هماهنگی ظرفیت و توانایی افراد براساس مهارت‌های بین‌فردی، هوش هیجانی و حالت‌های روحی در تعامل‌های بین‌فردی است؛ مانند احترام، توانایی ایجاد ارتباط مستقیم، تعلق خاطر و غیره» (Kaslow, 2004: 774). درواقع وجه روانی - زبانی اعتبار راهبردی در شایستگی روان‌شناختی بررسی می‌شود.

براساس ظرفیت روان‌شناختی عامل زبانی متناسب با توانایی‌ها و حالت‌هایش، نقش اجتماعی خود را اخذ می‌کند. این اصل در نمونه‌های ذیل نمود یافته است:

«لعلهم يملئون الأرض [...] ابستم فقال جادا: لي أبناء قضاة و أبناء مجرمون [...]» (محفوظ، ۱۹۸۸: ۹)؛ «شاید زمین را پر می‌کنند [...] لبخند زدم او با جدیت گفت: هم بچه قاضی دارم هم خلاف‌کار» (محفوظ، ۱۳۹۱: ۱۲).

گفته‌پرداز در بافت ارتباطی حاضر از عبارت «لی أبناء قضاة و أبناء مجرمون» استفاده کرده است. تقابل بین دو واژه «قضاة و مجرمون» در عبارت حاضر نشان از فرایندی ذهنی دارد که گوینده در قبال پاسخ به مخاطبش ضمن بروز یک حالت جسمی ویژه مانند «جدیت»، به نمایاندن حالت عاطفی خاص توأم با «غرور و سرخوردگی» دست می‌زند. این حالات عاطفی متناسب با نقش اجتماعی عاملان زبانی دخیل روی می‌دهد که در بدنهٔ امور اجتماعی قابل تبیین است و به‌نوعی حالات غرور و سرخوردگی و نیز جدیت منتج از این خصیصه‌های امور اجتماعی است. به‌باور باکمن، «نقش‌ها، اثرها و عملکردهای کلامی در فرایندهای اجتماعی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم آمیخته با عوامل روان‌شناختی است» (Bachman, 1990: 310). این مسئله تأثیر صلاحیت‌های روان‌شناختی را در جریان گفتمانی نشان می‌دهد.

«أنت عاقٌّ، تخون الجمالَ والنقاءَ، في سبيلِ ماذا؟ الحرية! راعية الغنم. الدَّمُ والتشرُّدُ والهواءُ النقيُّ [...] إنَّكَ إبنُ والديك» (محفوظ، ۱۹۸۸: ۶۶)؛ «نافرمان هستی، به زیبایی و پاکی خیانت می‌کنی، چرا این کار را می‌کنی؟ آزادی! آزادی که نه، بلکه به‌خاطر همان دختر چوپانه. خون، آوارگی و هوای پاک [...] الحقُّ که تو تخم‌وترکه والدینت هستی» (محفوظ، ۱۳۹۱: ۵۶).

یکی از مباحثی که در *رمان قلب اللیل* بررسی شده، بحران هویتی قهرمان داستان است. این بحران هویتی از تناقض‌های میان شخصیت‌های رمان که هرکدام از طبقات مختلف جامعه‌اند، ایجاد می‌شود. یکی از این بحران‌ها تناقض جعفر راوی با

پدربزرگش در جریان ازدواج او با مروانه و مخالفت پدربزرگ است. اصرار و کشمکش میان این دو شخصیت منجر به خشم پدربزرگ می‌شود و او خطاب به نوه‌اش، خشم خود را با عبارت زبانی «إِنكَ إِبْنُ وَالِدِيكَ» اظهار می‌کند. جعفر راوی نیز به این خشم و حالت روانی با عبارت زبانی «الدَّمُّ وَالتَّشْرُدُ وَالهَوَاءُ النَّقِيُّ» واکنش نشان می‌دهد. بیان این دو عبارت زبانی در جریان تعاملی میان دو شخصیت نشان از رابطه حسی - ادراکی دارد؛ یعنی «موقعیت، بافت، شرایط و روابط بین گفته‌پردازان معنای گفته را تعیین می‌کند» (شعیری و ترابی، ۱۳۹۱: ۳۴). از این‌روست که اعتبار روان‌شناختی جزء جدایی‌ناپذیر جریان گفتمانی است.

۵. نتیجه

- مفهوم شایستگی ارتباطی در بطن گفتمان زبانی همواره در حال تغییر بوده و متناسب با موقعیت، بافت، شرایط و روابط عاملان گفتمانی شکل گرفته است. از این اصطلاح به‌عنوان مهارت و توانایی زبانی و ارتباط زبانی نیز یاد شده است. همه این اصطلاحات به‌مثابه دانش و صلاحیت‌های ارتباطی تعریف شده است. به‌باور باکمن، این صلاحیت ارتباطی زمانی معنا می‌یابد که عامل زبانی نه فقط باید دانش ارتباط را داشته باشد، بلکه باید توانایی و مهارت فعال کردن آن را در فرایند ارتباطی نیز دارا باشد. این توانایی‌ها در فرایندهای شناختی مختلف و عوامل عاطفی در استفاده از زبان خلاصه می‌شود. شایستگی‌های ارتباطی از منظر باکمن روابط چندسویه و سلسله‌واری با یکدیگر دارند و در موضعی مکمل هم به‌شمار می‌آیند. در فحوای رمان *قلب اللیل* بیشترین کاربست این شایستگی‌ها به دو بُعد گفتمانی و زبانی اختصاص دارد. سیاق اجتماعی و زبانی رمان، موقعیت‌ها و نوع عملکرد رفتاری و روانی شخصیت‌ها در قبال شرایط زبانی و اجتماعی نشان از چنین کاربستی از شایستگی‌ها در محتوای رمان مورد بررسی دارد.

- در بررسی و سنجش ارتباط و عوامل ارتباطی، این پرسش ذهن محققان را درگیر می‌کند که در برقراری ارتباط میان گفته‌پرداز و مخاطب چه چیزی دخیل است. پاسخ

این سؤال منوط به بررسی دقیق ساختارهای ارتباط کلامی در بستر سنجش مؤلفه‌های شایستگی ارتباطی باکمن است. آن‌گونه که گفتیم، استنباط درست از شایستگی‌ها و الگوواره‌های مرتبط با آن منوط به درک و دریافت صحیح فرایندهای شناختی و تجربی عامل یا عاملان زبانی است. این فرایندها مشروط به مؤلفه‌های ارتباطی از جمله عوامل دستوری، زبان‌شناختی، روان‌شناختی و غیره است. درک و استنباط صحیح این عوامل باعث برقراری ارتباط شایسته میان گفته‌پرداز و مخاطب می‌شود. چنین بررسی‌ای در رمان *قلب اللیل* نیز نمود یافته است. ارتباط کلامی میان شخصیت‌های رمان متناسب با شایستگی‌های مزبور صورت گرفته و در این بررسی، اثر و نقش کلامی عاملان زبان به‌فراخور ارزیابی شایستگی‌های زبانی نمود یافته است. اثر و نقش کلامی عاملان زبان در رمان *قلب اللیل* برخاسته از نوع برخورد شخصیت‌ها با یکدیگر و متناسب با شرایط اجتماعی است.

- از آنجا که هریک از عبارتهای گفتمانی متناسب با موضوعیت اجتماعی و زبانی‌شان براساس شاخص‌های زبانی مورد نظر تحلیل شده است، باید گفت هریک از این عبارتها متناسب با شرایط زبانی و اجتماعی مؤلفه‌ها، صلاحیت سنجش براساس هرکدام از این مؤلفه‌ها را دارند؛ زیرا ساختار رمان بر مبنای بافتهای ارتباطی میان گفته‌پرداز و مخاطب که عاملان ارتباطی و زبانی شناخته می‌شوند، شکل گرفته است. در این ارتباط، نقش شخصیت‌های رمان به‌عنوان عاملان ارتباطی بیشتر نمود یافته است. این شخصیت‌ها در چارچوب قوانین اجتماعی و زبانی حاکم بر جامعه، به رویارویی و کشمکش با یکدیگر می‌پردازند و این کشمکش حالت‌های روانی، زبانی و اجتماعی افراد و نیز خود جامعه مورد نظر در رمان را نشان می‌دهد. کشاکش شخصیت‌ها متأثر از موقعیت‌های اجتماعی و زبانی خود شخصیت‌ها به‌عنوان عاملان زبانی است. این مسئله نشان از اهمیت بررسی و ارزیابی شایستگی‌ها در فرایند گفتمانی دارد و باید گفت هریک از این صلاحیت‌ها جزء جدایی‌ناپذیر فرایندهای کلامی و گفتمانی است. در این

باب، نمونه‌های متعددی قابلیت بررسی برپایه مؤلفه‌های شایستگی مزبور را دارد. از نمونه‌های مورد بحث عبارت گفتمانی «قهقهه عالیاً بصوت أزعج» و عبارت زبانی «ما مضی قد مضی» است. شواهد این‌چنینی در فحوای مطالعه حاضر از جنبه‌های متعددی بررسی شد و ضمن در نظر گرفتن شایستگی دستوری و تحلیل ساختار نحوی بافتار نمونه‌ها، به بررسی ساخت‌های ارتباطی و صلاحیت‌های زبانی پرداخته شد.

- آنچه در رمان *قلب اللیل* ارزش‌های زبانی را تحت تأثیر قرار داده، عوامل و ملاک‌های عاطفی و روان‌شناختی است. ملاک‌های عاطفی و روان‌شناختی وجوه زبانی و روانی فرایند گفتمانی را بررسی می‌کند. بر این اساس، ظرفیت‌های زبانی متناسب با توانایی‌ها و مهارت‌های کلامی و رفتاری فردی در تعاملات بین‌فردی مشخص می‌شود. این عوامل و ملاک‌ها رابطه‌ای دوسویه با ارزش‌های زبانی و بنیادهای اجتماعی دارد و متأثر از آن‌ها شکل می‌گیرد. در این باب می‌توان به نمونه‌های گوناگونی از بافت ارتباطی رمان اشاره کرد؛ از جمله عبارت‌های زبانی «لی أبناء قضاة و أبناء مجرمون» و «الدَّمُ و التشرُّد و الهوائ النقی» [...] «إِنَّكَ إِبْنُ الدَّيْكَ» که هر کدام از این گزاره‌ها بیانگر متغیرهای عاطفی است. متغیرهایی همچون انگیزش، افتخار، غرور و غیره متأثر از چگونگی عملکرد، مهارت و ماهیت توانایی عامل زبانی در ساختار زبانی و اجتماعی است.

پی‌نوشت‌ها

1. Lyle F. Bachman
2. *Fundamental Considerations in Language Testing*
3. *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*
4. Language competence
5. Pragmatic competence
6. Sociolinguistic competence
7. Discourse competence
8. Organisational competence
9. Grammatical competence
10. Strategic competence

11. Psychophysiological competence

۱۲. ترجمه همه نمونه‌ها از منبع زیر استفاده شده است: محفوظ، نجیب (۱۳۹۱). دل شب. ترجمه کاظم آل یاسین. شاهین‌شهر: نشر کاظم آل یاسین.

13. Speech act

منابع

- أمطوش، محمد (۲۰۱۳). *العربیة و المغرب أناسه التواصل*. بیروت: مؤسسه الرحاب الحدیثه للطباعة و النشر و التوزیع.
- بحیری، سعید حسن (۲۰۱۱). *اللغة و الفعل الكلامی و الاتصال: مواقف خاصة بالنظرية اللغوية فی القرن العشرين*. القاهرة: مكتبة زهراء الشرق.
- بركات، حلیم (۲۰۰۶). *الاغتراب فی الثقافة العربیة: متاهات الإنسان بین الحلم و الواقع*. بیروت: مركز دراسات الوحدة العربیة.
- بولوم، إیدجرس (۲۰۰۷). *اللغة و السلوك اللغويات الأنتروبولوجیة*. دون محل: دون ناشر.
- الخلیفه، هشام عبدالله (۲۰۰۷). *نظریة الفعل الكلامی*. بیروت: مكتبة لبنان ناشرون.
- راسخ مهند، محمد (۱۳۹۸). *مکاتب زبان‌شناسی*. تهران: نشر آگه.
- محفوظ، نجیب (۱۳۹۱). *دل شب*. ترجمه کاظم آل یاسین. شاهین‌شهر: نشر کاظم آل یاسین.
- _____ (۱۹۸۸). *قلب اللیل*. قاهره: دارالشروق للنشر و التوزیع.
- میردهقان، مهین‌ناز (۱۳۹۵). *چکیده مقالات همایش واکاوی منابع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان*. اصفهان: نشر خاموش.
- الأمین النعیم، عبدالله محمد (۲۰۱۳). «مفهوم الثقافة ... مراجعة النقدية». *مجلة الجزيرة التفکر*. مجلد ۱۳. العدد ۱ و ۲. صص ۱-۱۵.
- شعیری، حمیدرضا و بیتا ترابی (۱۳۹۱). «بررسی شرایط تولید و دریافت معنا در ارتباط گفتمانی». *دوفصلنامه زبان‌پژوهی دانشگاه الزهرا (س)*. س ۳. ش ۶. صص ۲۳-۴۹.
- شهبوساری، آنوشا و حمید زاهدی (۱۳۸۸). «ارائه مرجعی برای کارکردهای ارتباطی زبان فارسی». *دوفصلنامه زبان‌پژوهی دانشگاه الزهرا (س)*. س ۱. ش ۱. صص ۷۳-۹۳.

الضبع، محمود (۲۰۱۶). «الصدائۀ و الإیدیولوجیا فی نماذج من أدب نجیب محفوظ». *مجلة ألف*. العدد ۳۶. صص ۱۰-۳۲.

کیوان‌پناه، شیوا و حامد زندی (۱۳۸۷). «بررسی متغیرهای پیش‌بینی‌کننده دانش واژگانی در سطوح مختلف توانش زبانی». *مجلة پژوهش زبان‌های خارجی*. س ۱۳. ش ۵۰. صص ۶۷-۸۱.

مقدم، علیرضا و سیدعمادالدین شجاعی (۱۳۸۸). «تعیین شایستگی‌های محوری سازمان بر مبنای فرایندها و فعالیت‌های ارزش‌ساز». *نشریه منابع انسانی*. س ۱. ش ۲. صص ۴۹-۵۳.

نصیری، روح‌الله (۲۰۲۰). «دراسة شخصیة جعفر الراوی فی رواية قلب اللیل لنجیب محفوظ فی ضوء نظریات التحلیل النفسی الاجتماعی لکارین هورنی». *مجلة الكلية الإسلامية الجامعة*. العدد ۵۵. صص ۴۹۳-۵۱۰.

Al- Dabba, M. (2016). "Friendship and Ideology in Selected Novels by Mahfouz" (in Arabic). *Alif: Journal of Comparative Poetics*. No. 36. pp. 10-32.

Al-Amin al-Naim, A. (2013). "The concept of culture; a critical review" (in Arabic). *Al-Jazeera of Reflection Journal*. Vol. 13. No. 1 & 2. pp. 1-15.

Al-Khalifa, H. A. (2007). *Speech action theory* (in Arabic). Beirut, Lebanon: Maktaba Lebanon Nasheroun.

Amtoush, M. (2013). *Alienation and alienating are the motives of communication* (in Arabic). Beirut, Lebanon: Mo'asisa al-Rahabal-Hadisa li Itiba' va al-Nashr va l-Towzi'.

Anousha, Sh., & Zahwadi, H. (2009). "Developing a Reference for Persian Language Communicative Functions" (in Farsi). *Zabanpazhuhi (Journal of Language Research)*, Vol. 1. No. 1. pp. 73-97.

Bachman, L. (1990). *Fundamental considerations in language testing*. Oxford University Press.

_____ (1996). *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*. Oxford University Press.

Bahiri, S. H. (2011). *Language, verbal action, and communication: Attitudes specific to linguistic theory in the 20th century* (in Farsi). Cairo, Egypt: Maktaba Zahra al-Shargh.

- Barakat, H. (2006). *Alienation in Arab culture: Labyrinth of man between dream and reality* (in Arabic). Beirut, Lebanon: Markaz Dirasat al-Vahda al-Arabia.
- Celce-Murcia, M. (2007). "Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching". in En Eva Alcón Soler y Maria Pilar Safont Jordà (Eds.). *Intercultural Language Use and Language Learning*. pp. 41-57. Dordrecht: Springer.
- Fauziati, E. (2015). "A State of the Art of Communicative Competence Theory". *Ahmad Dahlan Journal of English Studies (ADJES)*. Vol. 2. No. 2. pp. 78-86.
- Kaivanpanah, Sh., & Zandi, H. (2008). "Investigation of the Predictors of Vocabulary Knowledge across Proficiency Levels" (in Farsi). *Research in Contemporary World Literature Journal*, Vol. 3. No. 50. pp. 67-81.
- Kaslow, N. (2004). "Competencies in professional psychology". *American Psychologist Journal*. Vol. 22. pp. 774-781.
- Mahfouz, N. (2009). *Heart of night* (in Arabic). Cairo, Egypt: Dar al-Shorouh li Nashr va al-Towzi'.
- Mahfouz, N. (2012). *Heart of night* (in Farsi). K. Al Yasin (Tr.). Shahinshahr, Iran: Kazem Al Yasin.
- Mirdehghan, M. (2016). *First National Conference on Investigation Teaching Persian* (in Farsi). Isfahan: Khamoush Publication.
- Moghaddam, A., & Shojaei, S. E. (2009). "Determining the main organizational competencies based on processes and value-creating activities" (in Farsi). *Human Resources*, Vol. 1. No. 2. pp. 49-53.
- Nasiri, R. (2020). "Investigating the Character Ja'far Al-rawi in the Novel Night's Heart by Naguib Mahfouz based on Karen Horney's Psychological and Social Theory" (in Farsi). *The Islamic University College Journal*. No. 55. pp. 493-510.
- Piggin, G. (2012). "What are our tools really made out of? A critical assessment of recent models of language proficiency". *Polyglossia Journal*. Vol. 22. pp. 79-87.
- Polome, E. (2007). *Language and behavior: Anthropological linguistics* (in Arabic). N.P.
- Potter, J., & Wetherell, M. (1998). *Social Representation, Discourse Analysis, and Racism, Psychology of the Social: Representation in Knowledge and Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rasekh Mahand, M. (2019). *Linguistics schools* (in Farsi). Tehran, Iran: Agah.

- Shairi, H., & Torabi, B. (2012). "The study of production condition and semantic perception in discourse Interaction" (in Farsi). *Language Researches*. Vol. 3. No. 6. pp. 23-49.
- Tas, T., & Ozlem, K. (2020). "On the Models of Communicative Competence". *International Conference on Education, Technology and Science*. pp. 86-96.
- Von-treuer, K., & Reynolds, N. (2017). "A competency model of Psychology practice: Articulating complex skills and practice". *Frontiers in education (Front. Educ.)*. DOI: 10.3389/educ.2017.00054.

